

YAYIN DEĞERLENDİRME/BOOK REVIEW

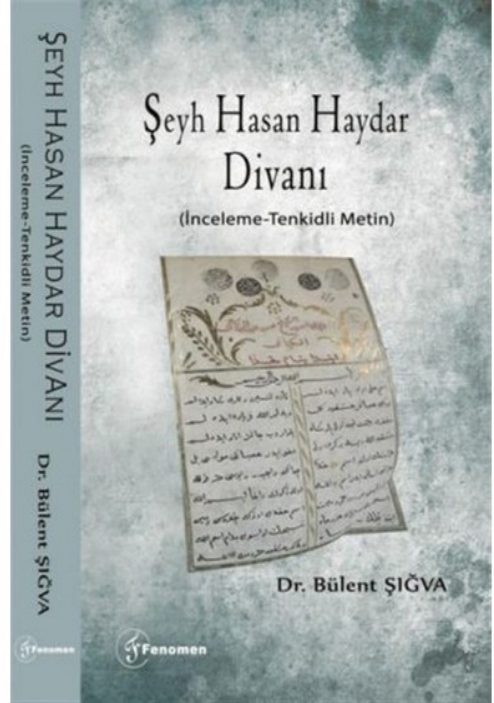
Bülent Şığva, *Şeyh Hasan Haydar Divanı (İnceleme-Tenkidli Metin)*, Fenomen Yayıncılık, Erzurum, 2019.*

Kübra KIRAN**

Tanıtımı yapılan eser, Bülent Şığva'nın 2012 yılında doktora tezi olarak hazırladığı “Şeyh Hasan Haydar Divanı (İnceleme-Tenkidli Metin)” isimli çalışmasının bazı değişiklikler yapılarak kitap hâline getirilmiş şeklidir. Çalışmanın konusu 19. yüzyılda yaşamış Bektaşî ve Rûfai meşrep bir Osmanlı şairi Şeyh Hasan Haydar'ın şimdiye kadar üzerinde ayrıntılı bir inceleme yapılmamış *Divan*'ıdır. Eser; ön söz, giriş, üç ana bölüm ve sonuç kısımlarından oluşmaktadır.

Eserin ön söz bölümünde, şimdiye kadar ayrıntılı bir inceleme yapılmamış olan *Şeyh Hasan Haydar Divanı*'nın inceleme ve tenkitli metin sürecinde izlenen yoldan bahsedilip çalışmanın içeriği başlıklar hâlinde açıklanmıştır.

Giriş, kısmında şairin yaşadığı yüzyıl olması itibarıyla 19. yüzyılın siyasi ve sosyal görünümü “19. Yüzyılın Siyasi ve Sosyal Görünümü” başlığı ile verilmiştir. Giriş kısmının “19. Yüzyılın Edebi Görünümü” isimli ikinci alt başlığında ise edebiyat tarihi kaynaklarından hareketle birtakım tespitler ortaya koyulmuş. Girişin üçüncü başlığı ise “Tarikatlar”dır. Bu bölümde Şeyh Hasan Haydar'ın şiirlerinden hareketle ilişkili olduğu Bektaşî ve Rûfai tarikatı ve tarikatların temsilcileri hakkında genel bilgiler verilmiştir. Bu kısmı biraz daha detaylandırarak olursak öncelikle Bektaşîlik tarikatının tarihçesi, tarikatın esas ve usullerine yer verilmiş, Bektaşîliğin yeniçerilerle olan ilişkisine değinilmiştir. Bu genel bilgileri, Bektaşîlik tarikatının önemli isimlerinden Hacı Bektaş Veli ve Kızıldeli Seyyid Ali Sultan hakkında verilen bilgiler takip etmiştir. Şeyh Hasan Haydar'ın, Hacı Bektaş Veli ve Kızıldeli Seyyid

* Geliş Tarihi: 24.03.2021, Kabul Tarihi: 25.03.2021. DOI: 10.34189/hbv.101.017

** Uzm., Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, kbrakrann@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2856-4823>

Ali Sultan için yazdığı şiirlerden bahsedilmiştir ama şiirlerin muhteva bakımından değerlendirilmesi çalışmanın inceleme kısmında ele alınacağı ifade edilmiştir. “Tarikatlar” başlığında ikinci olarak da Rufailik tarikatı ele alınmıştır. Rufailik tarikatının kurucusu, tarihçesi, esasları ve farklı zikir uygulamaları açıklanmıştır. Rufailik tarikatının, Bektaşilik tarikatı ile olan ilişkisine değinilip Rufailik tarikatının kurucusu olan Seyyid Ahmed Rifâi'nin ve Rufailik tarikatının Keyyâliyye kolunun kurucusu olan İsmâil Keyyâli'nin hayatları hakkında bilgi verilmiştir. Şeyh Hasan Haydar'ın bu iki tarikat önderi için yazmış olduğu şiirlerin varlığından bahsedilmiştir.

Girişin dördüncü başlığı Şeyh Hasan Haydar'ın şiirlerinde çokça konu edildiği “Kerbela”dır. Kerbelâ'nın İslâm tarihindeki yeri, Kerbelâ isminin tarihçesi, coğrafi konumu ve Kerbelâ olayı hakkında bilgi verilmiştir. Kerbelâ'da şehit edilen Hz. Hüseyin için edebiyat sahasında meydana gelen nazım türleri anlatılmıştır. Beşinci başlık “Ehl-i Beyt”tir. Başlıkta Ehl-i Beyt'in kelime anlamı ve bu grubu oluşturan kişiler açıklanmıştır. Hz. Peygamberin Ehl-i Beyt'ini oluşturan kişiler hakkında ihtilafların varlığından bahsedilmiş ve bu konuda alimlerin yorumlarına yer verilmiştir. Altıncı başlık “On İki İmam”dır. Bu başlık altında On İki İmam diye nitelendirilen kişiler hakkında bilgi verilmiştir. Alevi-Bektaşî kültüründe On İki İmam dışında On Dört Masum diye nitelendirilen kişilerin olduğundan bahsedilmiş ve bu kişiler hakkında bilgi verilmiştir. Sayın Şığva, giriş kısmını oluştururken ve alt başlıkları tespit ederken ele aldığı şairin eserinde en çok temas ettiği konuları belirleyip bunlar hakkında genel bilgiler vermeyi amaçlamıştır.

Birinci Bölümde, “Şeyh Hasan Haydar Er-Rufai El-Keyyâli'nin Hayatı, Edebî Kişiliği ve Eseri” hakkında bilgiler verilmiştir. Şeyh Hasan Haydar'ın hayatı hakkında kaynaklarda bilgi olmadığı ifade edilerek tespit edilebilen tek eseri *Divan*'dan hareketle bu bölümün oluşturulduğu dile getirilmiştir. Sayın Şığva, *Divan*'ın “Dibâce-i Divân” başlıklı kısmında Şeyh Hasan Haydar'ın bir bakıma hayatını özetlediğini belirtmiştir. Es-Seyyid Eş-Şeyh Hasan Haydar Er-Rufai El-Keyyâli isminden hareketle Şeyh Hasan Haydar'ın Hz. Hüseyin'in soyundan gelebileceği ve şeyhlik makamına ulaşabildiği sonucunu çıkarmıştır. Bu sonuç, nedenleri ile açıklanmış ve sağlam örneklerle temellendirilmiştir. Şeyh Hasan Haydar'ın “Edebî Kişiliği”nde ise geleneğe bağlı kalmakla birlikte şekil ve muhtevada yenilik arayışlarına yöneldiği dile getirilmiştir. Yenilik arayışında olduğu onun farklı bir kafiye sistemi uygulaması, mısra ve beyit bütünlüğünü kırması, aynı manzumede farklı vezinleri bir arada kullanması ile tespit edilmiştir. Şiirlerinde Bektaşilik, Ehl-i Beyt, Kerbelâ ve On İki İmam gibi Alevi-Bektaşî kültürünün konularını işlediği dile getirilerek Bektaşî ve Rufai meşrep bir şair olduğu vurgulanmıştır. Birinci bölümde son olarak Şeyh Hasan Haydar'ın tespit edilebilen tek eseri olan *Divan*'ı tanıtılmıştır.

İkinci bölüm, “Şeyh Hasan Haydar Divanı'nın İncelenmesi” başlığıyla verilmiştir. Bu ana başlığın alt başlıklarında *Divan*'ın “Şekil Özellikleri”, “Üslup Özellikleri” ve “Muhteva Özellikleri” hakkında bilgi verilmiştir. Şekil Özellikleri;

“Nazım Şekilleri”, “Vezin”, “Kafiye” ve “Redif” bakımından incelenmiştir. “Nazım Şekilleri” ile yapılan incelemede nazım şekillerinin sıralanması ve nazım şekilleri isimlendirmesi konusunda yapılan yanlışlıklar tespit edilmiştir. *Divan*’ı oluşturan nazım şekillerinin sayısı verilmiş ve elde edilen sonuçlar grafiklerle desteklenmiştir. “Vezin” başlığı altında *Divan*’da hem hece hem de aruz vezniyle yazılmış şiirlerin olduğu bilgisi verilmiştir. Aruz vezninde yapılan hatalar örneklerle gösterilmiştir. Hece ve aruz vezninde yapılan hatalardan bazıları, Sayın Şığva tarafından metin tamiri yoluyla düzeltilmiştir. Aruz ve hece kalıplarının nazım şekillerine göre dökümü verilmiş tablo ve grafik yardımıyla kalıpların kullanılma sıklığı gösterilmiştir. “Kafiye” başlığı altında *Divan*, kafiye çeşitlerine göre incelenmiştir. Kafiye çeşitlerinin tanımları verilirken aynı zamanda kafiye çeşitlerine uygun *Divan*’dan seçilen şiirler örneklendirilmiştir. Son olarak Şeyh Hasan Haydar’ın en çok kullandığı kafiye çeşidi açıklanmıştır. Şairin düştüğü kafiye kusurları belirlenip örnekler vasıtasıyla açıklanmıştır. Nazım Şekilleri’nin son başlığı “Redif”tir. Yazar, *Divan*’da redif uygulamasının ek ile başlayıp mısranın bütününe yayıldığını belirtmiş ve bunu örneklerle desteklemiştir.

“Üslup Özellikleri” başlığı altında “Dil ve Üslup, Edebî Sanatlar, Atasözleri ve Deyimler” incelenmiştir. “Dil ve Üslup”ta Şeyh Hasan Haydar’ın şiirlerinde sanatkârane üslup, Kerbelâ Mersiyeleri’nde lirik bir anlatım, tasavvufî içerikli şiirlerde ise hikemî tarzın hakim olduğu belirlenmiştir. Yazarın bu başlık altında çarpıcı tespitleri bulunmaktadır. “Edebî Sanatlar” başlığı altında edebî sanatların anlamları açıklanmış ve *Divan*’dan şiirlerle örneklendirilmiştir. “Atasözleri ve Deyimler” başlığında Şeyh Hasan Haydar’ın *Divan*’da kullanmış olduğu atasözü ve deyimler tespit edilmiştir.

“Muhteva Özellikleri” sırasıyla “Aşk”, “Ehl-i Beyt ve On İki İmam”, “Rufailik”, “Bektaşilik”, “Dinî ve Tasavvufî Şiirler” başlıklarını içerir. “Aşk”, Şeyh Hasan Haydar’ın şiirlerinde hem beşerî aşk hem de İlâhî aşk olarak görünür. Bu başlık altında, beşerî ve İlâhî aşkı temsil eden şiirler örneklendirilmiştir. “Ehl-i Beyt ve On İki İmam”da Şeyh Hasan Haydar’ın kendini Alevî ve Haydari olarak zikrettiği, Ehl-i Beyt ve On İki İmam’a duyulan bağlılığı dile getirdiği, diğer halifelerin olumlu yönlerinin methedildiği beyitlere yer verilerek beyitlerdeki hadiselere değinilmiştir. “Rufailik” başlığında Şeyh Hasan Haydar’ın şiirlerinde Rufailiğe ve Seyyid Ahmed Rufai’ye olan sevgisini ve bağlılığını gösteren şiirler örneklendirilmiştir. “Bektaşilik”te Hacı Bektaş Veli ve Kızıldeli Sultan’a yazılan övgü dolu şiirlerin varlığından bahsedilmiştir. “Bektaşî şairler tarafından Hacı Bektaş Veli için övgü dolu metinler yazılması görülen bir durumdur. Ama doğrudan doğruya na’t başlığı atılarak Hacı Bektaş Veli için şiir yazılması çok da karşılaşılan bir durum olmasa gerek.” (s. 102). “Dinî ve Tasavvufî Şiirler”de Şeyh Hasan Haydar’ın dinî içerikli şiir yazdığını, bu şiirlerde pendname türüne özgü anlatımların olduğu belirtilmiştir. “Hasan Haydar, kendisinin şeyh olması nedeniyle çevresindeki insanları eğitmek amacıyla birtakım tasavvufî kavramları ve terimleri şiirlerinde kullanmıştır.” (s. 104).

Üçüncü Bölüm, “Şeyh Hasan Haydar Divanı’nın Tenkidli Metni”ni içermektedir. Bu başlık altında ilk olarak “Nüsha Tavsifleri” yapılmıştır. Şeyh Hasan Haydar Divanı’nın iki nüshasının tespit edildiği belirtilerek bu nüshalar hakkında bilgi verilmiştir. “İmlâ Özellikleri”nde, *Divan*’da tespit edilen imlâ yanlışlıkları ve şairin imlâ özellikleri verilmiştir. Bu başlık titizlikle hazırlanılmış ve tespit edilen imlâlar tek tek örneklendirilmiştir. Son başlıkta ise “Transkripsiyonlu Tenkidli Metin” yer alır.

“Sonuç” kısmında varılan sonuçlar dile getirilmiştir. Yapılan tenkitli metin sayesinde Osmanlı şairi olan Şeyh Hasan Haydar’ın hayatı hakkında bilgi edinilmesi sağlanmış ve şair bilim dünyasına tanıtılmıştır. Kitap, sadece şairin biyografisi niteliğinde olmayıp şairin yaşadığı yüzyılın siyasi ve edebi bilgileri içermesi, şiirlerinde önemli yer tutan Bektaşilik ve Rûfailik tarikatlarının ve bu tarikat önderlerine övgü dolu şiirlerin bulunması bakımından okunmaya değer bir çalışmadır. Sayın Şıgva’nın bu eseri edebiyat dünyasına kazandırması ile bilim dünyasının karanlık bir penceresi daha aydınlanmıştır.